

JURNALIST DÓRETIWSHILIGI - JÁMIYETLIK SANANI JETILISTIRIW FAKTORI SIPATINDA

Malika Ábipova,
*Qaraqalpaq mámleketlik universiteti
magistranti*

Annótaciya: *Bul maqalada sana, jámiyetlik sana hám jurnalist dóretiwshiliginin jámiyetlik sananı jetilistiriw faktri sipatındaǵı áhmiyeti ashıp berilgen. Sonday-aq, jurnalist iskerligi hám onıń nátiyjeliligin asırıw ushın usınıslar islep shıǵılǵan.*

Tayanish sózler: *sana, jámiyetlik sana, jurnalist, kórkem dóretiwshilik, jurnalist poziciyası, pikir, ideya.*

San – bul psixikalıq iskerliktiń ájayıp forması bolıp, ol tek insanǵa tán fenomen bolıp tabıladı. San hám onıń mazmunı máselesi eń áyyemgi mashqalalardan biri bolıp kelmekte. Tiykarında sananıń tariyxı insannıń insan bolıp qalıplese baslaw tariyxı menen baylanıslı. İnsan hám biologiyalıq, hám sociallıq jaratılıs eken, demek, sana da biologiyalıq hám sociallıq rawajlanıwdıń ónimi. Sana adamnıń pikir hám sezimleri, kózqarasları, isenimi hám kóz qaraslarınan quralǵan.

Hár bir shaxstıń waqıyanı túsiniwi, onı qabıl etiw, belgili bilimler sistemasına iye bolıwı jámiyetlik rawajlanıw menen anıqlansa da, onıń ózine tán tárepleri bar. Bunı adamlardıń bilimi, minez-qulqı hám basqa sıpatlarındaǵı hár qıylılıqta kóremiz. Jámiyetlik san bolsa tábiyiy haqıyqatlıqtıń kórinisi jámiyettiń belgili bir dárejesine arnalǵan sezimler, kózqaraslar, ideyalar, teoriyalardıń jıyındısı bolıp esaplanadı. Jámiyetlik san bolsa jámiyettiń óz-ózin sociallıq barlıǵın hám onı qorshap turǵan ámellikti ańlawı bolıp esaplanadı. Ol jámiyettegi ádep-ikramlılıq, siyasiy, huqıqıy, filosofiyaqlıq, diniy, estetikalıq qarasarlar formasında payda boladı.

Jámiyet sociallıq sanasız qalıplese almaydı. Sociallıq ózgerisler menen bir qatarda jámiyetlik sananıń da ózgeriwi rawajlanıp baradı.

Kórkem pikirlewdiń tiykargı wazıypası dóretiwshi sanasında haqıyqatlıqtıń kórkem obrazların jaratıw qalıplestiriw, sonday-aq, shıǵarma oqıwshıları sanasında olardı zawıqlandıırıw, unamlı sezimin payda etiw bolıp tabıladı. Kórkem oylaw kórkem sananıń basqa túrleri menen óz ara baylanısta dawam etip, dóretiwshilik procesiniń barlıq basqıshlarında, turmıshlıq tásirlerdin toplanıwınan tartıp, ideyanıń materialda jámleniwine shekem isleydi.

Kórkem pikirlew procesi dóretiwshilik procesine tiykarlanadı: ol ideyanı izlew hám tabiw, usı ideyanı rawajlandıırıw, ideya átirapında jaratıw hám aqırında tájiriye almasıw hám túsiniw procesin anıq sáwlelendiredi. Bul studentlerge processtıń hár bir basqıshta háreket etiwde járdem beriwshi strategiya hám strategiyanıń nátiyjeligin

arttırıwǵa alıp keliwshi taktika hám kórkem pikirlew procesiniń aqırǵı maqseti menen birlestirilgen.

Eski grek filosofi Ebrigid: “Adamlardı islengen islerden kóre, bul jumıslar haqqındaǵı ayılǵan pikirler kóbirek háreketke keltiredi”. Mine, bul piker jurnalisttiń jámiyet aldındaǵı wazıypasın belgilep turıptı. Bunı U.Shekspirdiń mına pikir menen tolıqtırıwǵa boladı, yaǵnıy: “Pikir kúshli bolǵan jerde, orınlangan jumıslarda kúshli boladı”.

Jámiyetlik sananı basqarıwshı, jámiyetlik pikirge tásir jasawshı jurnalistke alımnıń izleniwshenligi, jámiyetlik ǵayratkerdiń belsendiligi, jazıwshınıń sóz sheberligi zárúr!

Jámiyet rawajlanıwınıń baslı máselesin túsingen, oǵan juwap bere altuǵın jurnalist ǵana erkin.

Jurnalistikaniń eń tiykarǵı hám baslı maqseti – bul jámiyetlik institut sıpatında belgilengen nátiyjege erisiw jámiyetlik pikir hám adamlar háreketlerinde jańadan-jańa unamliı ózgerislerdi payda etiw. Bunda baslı derek sıpatında - informaciya xızmet atqarmaqta. Jáhán jurnalistkası teoriyasında informaciyaǵa tek informaciya sıpatında emes, ónim sıpatında qaraw tendenciyası júzege kelmekte. Kim informaciyanı tez jetkerse, jańalıqtan kelgen dáramat esesine kanallar hám jurnalisttiń ekonomikliq imkanıyatları keńiyip, finanslıq qollap-quwatlaw da ósedı.

Jurnalist dóretiwshiliginiń nátiyjeliligi jurnalist materiallarınan keyin obiektke, yaǵnıy adamlardıń keypiyatına, ortaǵa qoyǵan máselelerdiń jámiyetshilik turmıstıń bir bóline qozǵaw salıwı hám jańa oy-pikirler menen jańa sheshimler qabıl etiwı menen ólshenedi.

Jurnalist qáte qılıwǵa haqısı joq. Onıń bir ǵana qátesi pútkil jámiyetshilikke tásir ótkeredi. Sebebi, jámiyetlik pikirdi tikkeley ámelge asırıwda ǴXQ tásir funkciyası ayrıqsha rol oynaydı.

Jurnalisttiń qátege bolǵan huqıqı haqqında professor F.Muminov tómendegishe pikir bildiredi: “Jurnalist material tayarlap atırǵanda onsha kóp bolmaǵan bar bolǵan faktler tiykarında juwmaq shıǵarıw qásiyetine iye.

Jurnalistika basqa hákimiyat organlarınan parıqlı túrde óz usınısların orınlawǵa májbúr qásiyetlerden jıraq. Jámiyettiń sociallıq instituti sıpatında ǴXQ basqa bir neshe “kemshiliklerge” iye. Sol sebepli professional refortyor bolıw ańsat emes”.

Juwmaqlap aytqanda, búgin jurnalist jámiyetlik pikirdi tolıǵı menen qalıplestiriwdi jáne de jetilistiriw lazım. Jurnalistlik tekseriw ótkerilip, xalıqtıń

mashqalalarin keń jamiyetshilik itibarina jetkeriwdi jedellestiriw kerek. Mine, bul máseleler óz sheshim tabıw ushin tómendegi usınıslarımızdı keltirip ótemiz.

1. “Bir xat izinen”, “Shağim xat” rubrikaların qayta tiklew hám xat mazmunına tiykar jurnalistlik tekseriw alıp barıw;
2. Jamiyetshilik pikirini úyreniw arqalı maqalalar jazıw;
3. Jurnalistikanıń tásirli hám nátiyjeli háreketin támiynlew ushin zamanagóy bilimge iye kadrlar máselesine dıqqat awdarıw.

Paydalanılğan ádebiyatlar:

1. Falsafa (M.Ahmedova va boshqalar). Darslik. T., 2006.
2. В. Нестеренко, К.Ирназаров, Я. Маматова, Труд журналиста: профессионализм, творчество мастерство. Т: Том второй 2002.
3. Мўминов Ф. Журналистика – ижтимоий институт сифатида. – Т.: «Университет», 1998.
4. Худайқулов М. Журналистика ва публицистика. –Т.: «Тафаккур», 2008.
5. Ш. Уснатдинов. Журналистикаға кирисиў. Оқыў қолланба. Н «Қарақалпақстан» 2008.
6. Жумамуратова М.Журналистика хэм әдебият. – Н.: «Қарақалпақстан», 1996.